

Συζητήσεις

Τά τρία κείμενα που ακολουθούν είναι επεξεργασμένες μορφές ανακοινώσεων που παρουσιάστηκαν σε σεμινάριο με θέμα «Η ιστορία, ο δημόσιος λόγος και ο ιστορικοί. Τύπος και διαδίκτυο», τό οποίο πραγματοποιήθηκε με επιμέλεια της Κατερίνας Δέδε και του Δημήτρη Δημητρόπουλου στη Σύρο, στις 7 και 8 'Ιουλίου 2014, στο πλαίσιο των «Σεμιναρίων της Ερμούπολης», που οργανώθηκαν από τό 'νστιτούτο 'Ιστορικών Έρευνών του 'Εθνικού 'Ιδρύματος Έρευνών.

Σκέψεις για τόν ανεπίσημο δημόσιο λόγο περί ιστορικού παρελθόντος στό διαδίκτυο

Οί σκέψεις που ακολουθούν για τόν ανεπίσημο δημόσιο λόγο για τό ιστορικό παρελθόν δέν προέρχονται από έναν ειδικό στό νέα μέσα, στη δημόσια ιστορία ή στόν διαδικτυακό λόγο· κατά μία έννοια λοιπόν θά πρέπει νά εκληφθούν ως έξίσου «ανεπίσημες» και έρασιτεχνικές μέ τό αντικείμενό τους, ως ένα άπλοϊκό ίσως πάρεργο, άπόσταγμα τής άνησυχίας ενός τεχνίτη για τήν τέχνη του και τήν πρόσληψή της από τήν άγορά.

Τό θέμα μου είναι ο ανεπίσημος δημόσιος λόγος για τό ιστορικό παρελθόν· όχι ο λόγος που διαμορφώνεται από –ή μέ άφορμή– τούς «έπαγγελματίες» ιστορικούς¹, αλλά εκείνος που διαμορφώνεται έρήμην τους, ένίστε και έναντίον τους, από «έρασιτέχνες», όπως καταγράφεται στόν ηλεκτρονικό τύπο και κυρίως σε άλλα διαδικτυακά περιβάλλοντα. Αντιλαμβάνομαι πλήρως ότι ήδη

Το κείμενο αποτελεί έκδοχή τής εισήγησής μου στό Σεμινάριο τής Ερμούπολης του 'Ιουλίου του 2014, έκδοχή έντονα τροποποιημένη κυρίως λόγω τής ανάγκης νά ληφθεί ύπόψη ή επικαιρότητα του έπικοινωνιακού θορύβου τής άνασκαφής τής Αμφίπολης, λίγες μόλις μέρες μετά τή διεξαγωγή των Σεμιναρίων. Εύχαριστώ τούς διοργανωτές για τήν πρόσκληση και τούς συμμετέχοντες για τή γόνιμη συζήτηση που ακολούθησε.

1. Πρός άποφυγήν παρεξηγήσεων, χρησιμοποιώ καταχρηστικά τούς όρους «ίστορικός», «ίστοριογραφία» κλπ. συμπεριλαμβάνοντας σε αυτούς όλα τά γνωστικά αντικείμενα τής μελέτης του ανθρώπινου παρελθόντος και τούς έπιστήμονες όλων των συναφών ειδικοτήτων.

Πασχάλης Πασχίδης

αυτή ή πρωταρχική διάκριση μεταξύ επαγγελματιών και έρασιτεχνών, μεταξύ ήμων και των άλλων, σχηματίζει ένα δυνάμει στρεβλό πλαίσιο συζήτησης, τό όποιο προκαταβάλλει όρους ίεραρχίας και παραβλέπει τή δυναμική των νέων μέσων, τή σύνθετη, απρόβλεπτη και αδιάκοπα αναμορφούμενη νοηματοδότηση του παρελθόντος που προκύπτει στον δημόσιο διάλογο. Άς σπεύσω λοιπόν να ξεκαθαρίσω εϋθύς έξαρχής ότι δέν αποτελεί πρόθεσή μου ούτε να στηλιτεύσω από καθέδρας τον περι ίστορίας λόγο αυτών των –πολλών– «άλλων», ούτε να άθωώσω τον κλάδο μου από τίς εϋθύνες του (είτε διά τής παρουσίας είτε διά τής άπουσίας του από τό δημόσιο βήμα) στη συνδιαμόρφωση του λόγου αυτού. Θά μπορούσα να αναφερθώ διά μακρών στην άπροθυμία πολλών ιστορικών να έμπλακοϋν στον ανεπίσημο δημόσιο διάλογο, στίς έγγενείς αιτίες τής άπροθυμίας αυτής (τήν άκραία έξειδίκευση που τείνει να γίνει ό κανόνας στίς ανθρωπιστικές έπιστήμες, τίς συνθήκες κλειστής συνεχιακής αυτοναφορικότητας που επικρατοϋν στην επαγγελματική πορεία πολλών από έμας, τήν αδυναμία, εν τέλει, να παίξουμε τό παιχνίδι μέ τούς δικούς του όρους), στον βιαστικό και ένίοτε αστόχαστο τρόπο μέ τον όποιο άλλοι ιστορικοί προθυμότητα έμπλέκονται στον ανεπίσημο δημόσιο διάλογο χωρίς να σκέφτονται τούς όρους τής έμπλοκής τους. Στόχος μου όμως δέν είναι να ξεστρατίσει ή περιδιάβασή μου στον διαδικτυακό λόγο για τό ιστορικό παρελθόν σε μιά θεωρητική άσκηση ένδοσκόπησης· κάτι τέτοιο έξάλλου θά αποτελούσε ένα άκόμη λιθαράκι στό ήδη κραταιό οικόδομημα τής ιστοριογραφικής αυτοναφορικότητας. Σπεύδω λοιπόν να μεταφερθώ άπευθείας στην αντίπερα όχθη.

Έκδημοκρατισμός, άγελοποίηση και κανονικοποίηση τής έκκεντρικότητας

Τά πρώτα χρόνια τής ζωής του διαδικτύου επικράτησε μιά άκρατη αισιοδοξία για τον λόγο στό νέο μέσο. Τά κοινωνικά χαρακτηριστικά των χρηστών του (κατά κανόνα ύψηλό μορφωτικό επίπεδο, νεαρή ηλικία, συχνά ανοιχτόμυαλη διάθεση επικοινωνίας) έδιναν τήν ψευδαίσθηση ότι τό διαδίκτυο θά αποτελέσει βήμα για έναν διαφορετικού τύπου δημόσιο λόγο, προσωπικό, μεστό, μέ αντιπαραθέσεις ποιότητας, μέ δομή, περιεχόμενο και χαρακτηριστικά άμεσότητας που δέν συναντούσε κανείς εύκολα στον Τύπο. Η αισιοδοξία ήταν φυσικά άδικαιολόγητη, καθώς παθολογικά φαινόμενα ύπηρεχαν έξαρχής, αλλά πολλοί επέμεναν να τά άγνοοϋν και να θεωροϋν ότι δέν δίνουν τον κυρίαρχο τόνο στό νέο μέσο.

Τό διαδίκτυο όμως, όπως όλοι γνωρίζουμε, έχει πλέον αλλάξει ριζικά. Πρώτα απ' όλα έχει έκδημοκρατιστεί σημαντικά. Η διεύθυνσή του στην ελληνική κοινωνία έχει αύξηθει έκθετικά, σε βαθμό που πλέον ή έννημέρωση από τό διαδίκτυο αλλά και ή χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης –άρα και παραγω-

γής λόγου, όχι μόνο παθητικής κατανάλωσής του – θεωρείται αυτόνομη². Αυτό σημαίνει πώς λόγο στή δημόσια σφαίρα τής διαδικτυακής επικοινωνίας εκφέρει πλέον ένα αυξανόμενο αντιπροσωπευτικό κομμάτι τής ελληνικής κοινωνίας. Συνακόλουθα, ποικίλες παθογένειες που συναντούσαμε στα έντυπα ΜΜΕ, από τήν προγονολατρία και τόν λαϊκισμό ως τή μισαλλοδοξία και τήν επιθετικότητα στον αντίλογο, αποτυπώνονται όλο και έναργέστερα στή σφαίρα του διαδικτυακού λόγου. Έχει κανείς όλο και συχνότερα τήν αίσθηση ότι τό επικοινωνιακό ύφος και ήθος των τηλεοπτικών παραθύρων –οί φωνές, ή προγραμματισμένη επιθετικότητα, τό ρητορικό θράσος– αναπαράγονται από τόν μέσο διαδικτυακό πληθυσμό, ενισχυμένα ίσως από τήν ασφάλεια που δίνουν ή άνω-νωμία και ή απόσταση από τήν πραγματική, κατά πρόσωπον, αντιπαράθεση, μιά απόσταση που άμβλύνει τίς αντίστασεις και τίς φυσικές αναστολές και αυξάνει τήν προδιάθεση για έκτόνωση μέσω τής λεκτικής βίας.

Μιά άλλη είδοποιός διαφορά σέ σχέση μέ τή νεανική ήλικία του ελληνικού διαδικτύου θά μπορούσε νά ονομαστέι, έλλείψει καλύτερου όρου, άγελοποίηση, δηλαδή ή, όχι άναγκαστικά έμπρόθετη, όμοσπονδιοποίηση, τρόπον τινά, ιδεολογικά συγγενών ιστοτόπων. Πρό διετίας δημοσιεύτηκε μιά ενδιαφέρουσα μελέτη των ελληνικών ιστοτόπων άκροδεξιās πολιτικής ένταξης, στηριγμένη στήν άπεικόνιση των γραφημάτων διασύνδεσής τους³. Τά βασικά της πορίσματα είναι τά έξης: Πρωτον, έντυπωσιάζει ό μεγάλος άριθμός των ιστοτόπων δεύτερο βασικό χαρακτηριστικό είναι ή σχετική στεγανότητά τους ως προς τό υπόλοιπο διαδίκτυο, δηλαδή ό μικρός συγκριτικά όγκος παραπομπών σέ έφημερίδες, άλλα παραδοσιακά ΜΜΕ και έγκυρες ένήμερωτικές πύλες. Τρίτο βασικό χαρακτηριστικό είναι ή μεγάλη έσωστρέφεια και αυτοαναφορικότητα, που τεκμαίρεται από τούς πολύ πυκνούς δεσμούς μεταξύ των ιστοτόπων αυτών. Τέταρτο, ή ταχεία άναπαραγωγή έντυπωσιοθηρικών δημοσιευμάτων λόγω τής πυκνής αυτής διασύνδεσης και ή διοχέτευσή τους στή συνέχεια σέ μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως τό facebook.

Παρόμοια φαινόμενα μπορεί κανείς νά έντοπίσει και σέ άλλες ομάδες ειδικού ενδιαφέροντος, όπως αυτές που σχετίζονται μέ τό θέμα μας: ή προγονολατρία ή ή συνωμοσιολογική θεώρηση του ιστορικού παρελθόντος (και συνακόλουθα του κοινωνικού παρόντος) δέν εκφράζονται από μεμονωμένα άτομα ή μέσω συγκεκριμένων ιστοτόπων· οί τάσεις αυτές βρίσκουν χώρο έκφρασης

2. Σύμφωνα μέ πρόσφατη έρευνα για τό χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Μαρτίου 2015 (<http://www.focusbari.gr/media-research/internet-web-id.html>), πρόσβαση στο διαδίκτυο έχει πάνω από τό 70% των πολιτών, καθημερινή του χρήση κάνει τό 62,2% και ή μέση διάρκεια χρήσης έχει ανέλθει στά 141 λεπτά ήμερησίως. Τό 55,2% των πολιτών χρησιμοποιεί μέσα κοινωνικής δικτύωσης, καταναλώνοντας 82,2 λεπτά ήμερησίως στήν χρήση τους.

3. Ν. Σμυρναιός, «Η ελληνική άκροδεξιά στο διαδίκτυο: μιά άνάλυση γράφων» (<http://ephemerou.eu/879>, τελευταία προσπέλαση 31/5/2015).

Πασχάλης Πασχίδης

σέ διογκούμενες συστάδες ιστοτόπων και οί χρήστες πού έμφοροῦνται από αυτές τίς ιδέες λειτουργοῦν τρόπον τινά ως ομάδα, ἀκόμη κι όταν ή δργάνωσή τους δέν εἶναι έμπρόθετη ἀλλά ἀπλῶς προκύπτει έν τοῖς πράγμασι. Έπιπλέον, ή πυκνή διασύνδεση έντός τῶν συστάδων λειτουργεῖ ως ἀντηχεῖο, αὐξάνοντας τήν ἀναγνωρισιμότητα τῶν σχετικῶν δημοσιευμάτων από τίς μηχανές ἀναζήτησης, βελτιώνοντας δηλαδή τήν κατάταξή τους στίς σελίδες ἀποτελεσμάτων τῆς Google. Τό ἀποτέλεσμα εἶναι πώς οί ιστότοποι αὐτοί γίνεται ὄλο και πιθανότερο νά ἀνήκουν στούς πρώτους ψηφιακούς πόρους πού εἶναι πιθανό νά έντοπίσει ένας ἀνυποψίαστος χρήστης τῆς μηχανῆς ἀναζήτησης γιά ένα ἐπίμαχο θέμα.

Μιά τρίτη εἰδοποιός διαφορά τοῦ περί τοῦ ιστορικοῦ παρελθόντος διαδικτυακοῦ λόγου σέ σχέση μέ ὅ,τι ἴσχυε λίγα χρόνια πρίν εἶναι αὐτό πού, και πάλι ἐλλεῖπει καθιερωμένου ὄρου, θά ὀνόμαζα κανονικοποίηση τῆς ἐκκεντρικότητας. Μέχρι πρότινος, τίς ἀντιεπισημονικές, παρᾱϊστορικές, ἔως και ἀπλῶς παλαβές, θεωρίες και ιδέες γιά τό ιστορικό παρελθόν τίς συναντοῦσε κανείς σέ σκοτεινές γωνίες τοῦ διαδικτύου: προσωπικά ιστολόγια, εἰδικά φόρουμ ὀμοῖδεατῶν, ιστοτόπους περιθωριακῶν έντύπων. Ἡ κατάσταση αὐτή ἔχει μεταβληθεῖ ἄρδην. Τό βασικό ὀικονομικό μοντέλο τοῦ διαδικτυακοῦ τύπου στηρίζεται στήν ἀνάγκη προσέλκυσης τῆς φτηνῆς διαδικτυακῆς διαφήμισης σέ ένα ἰδιαιτέρως ἀνταγωνιστικό περιβάλλον: ένας ἐνημερωτικός ιστότοπος εἶναι λοιπόν ὑποχρεωμένος νά παράγει ὄλο και περισσότερο περιεχόμενο, μειώνοντας ὄλο και περισσότερο τό κόστος παραγωγῆς τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ, ἀπευθυνόμενος σέ χρήστες πού ἀσχολοῦνται μέ αὐτό ὄλο και λιγότερο – ξεφυλλίζοντας περισσότερο ἀπ' ὄσο διαβάζουν. Ἀναπόφευκτο ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ φαύλου κύκλου εἶναι ὁ κιτρινισμός και ή έντυπωσιοθηρία πού ὑποχρεωτικά συνοδεῦουν μιά τέτοια πληθωριστική παραγωγή ἀνεπεξέργαστου περιεχομένου. Σέ ὅ,τι ἀφορᾱ τό θέμα μας, τό ἀποτέλεσμα εἶναι ὄτι συναντᾱ κανείς ὄλο και συχνότερα παρᾱϊστορικά δημοσιεύματα σέ συμβατικά διαδικτυακά ΜΜΕ, κυρίως σέ δημοφιλεῖς ἐνημερωτικούς –έντός ἢ ἐκτός εἰσαγωγικῶν– ιστοτόπους. Κείμενα ἀντιγραμμένα ἀπ' ὄπουδῆποτε, τά ὄποῖα μόνον ως φάρσα θά ἐκλάμβανε ένας νοήμων ἄνθρωπος ἐκτός πλαισίου, ἀποκτοῦν μιά ἀπατηλή αἴγλη ἐγκυρότητας γιά έναν ἀνυποψίαστο, ἀνεπαρκῶς ἐνημερωμένο και, σέ κάθε περίπτωση, βιαστικό χρήστη, ἀκριβῶς λόγω τοῦ μέσου στό ὄποῖο δημοσιεύονται. Ὅταν, γιά παρᾱδειγμα, σέ ἐνημερωτικό ιστότοπο πού ὑποτίθεται ὄτι εἰδικεύεται στήν ἐκλαῖκευμένη γεωστρατηγική ἀνάλυση δημοσιεύεται ἄρθρο γιά ένα ἀρχαιοελληνικό ἀνάγλυφο πού παριστάνει μιά θεραπαινίδα νά τείνει πρὸς τήν κυρία της μιά ἐπίπεδη πτυσσόμενη κοσμηματοθήκη και ή κοσμηματοθήκη αὐτή χρησιμοποιεῖται ως ἀπόδειξη ὄτι οί ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι διέθεταν φορητοῦς ὑπολογιστές⁴, τό γελοῖον τοῦ πράγματος ἀμβλύνεται ἴσως στά μάτια τοῦ βιαστικοῦ

4. «Εἶχαν οί ἀρχαῖοι φορητοῦς ὑπολογιστές;», *Defencenet*, 1/6/2014 (<http://tinyurl.com/>)

ἀναγνώστη πού ἔχει συνηθίσει νά διαβάζει στόν συγκεκριμένο ιστότοπο ἀναλύσεις, φέρε' εἰπεῖν, γιά τό κουρδικό πρόβλημα τῆς Τουρκίας. Εἶναι τόσο ἀδήριτη ἢ ἀνάγκη γιά συνεχή ροή ἐντυπωσιακῶν δημοσιευμάτων, πού ἔχει κανεῖς τήν ἐντύπωση πώς οἱ ἐνημερωτικοί ιστότοποι ἔχουν ἕνα ἔτοιμο ἀπόθεμα παραϊστορικῶν κειμένων, τά ὅποια δημοσιεύουν ἐκτός κάθε πλαισίου καί ἐπικαιρότητας ἢ καί παρερμηνεύοντας τήν ἐπικαιρότητα αὐτή. Λίγες ἡμέρες μετά τόν θάνατο τοῦ καθηγητῆ Γιώργου Χουρμουζιάδη, δημοσιεύτηκε σέ δημοφιλέστατο ἐνημερωτικό ιστότοπο τηλεοπτικοῦ δημοσιογράφου κείμενο γιά ἕνα ἀπό τά ἀγαπημένα θέματα τῶν ἀρχαιολατρῶν, τήν πινακίδα τοῦ Διοσπηλιοῦ⁵. Τίποτε στό βιαστικά γραμμένο κείμενο δέν προδίδει τήν εἰδησεογραφική ἀφορμή του, τόν θάνατο τοῦ καθηγητῆ. Ἀντιθέτως, ὁ μὴ ἐνημερωμένος ἀναγνώστης ἀποκομίζει τήν ἐντύπωση ὅτι τό εὔρημα εἶναι πρόσφατο καί ὅτι οἱ «ἀνακοινώσεις τοῦ ΑΠΘ» ἔγιναν στό παρόν, ἄρα ἀποτελοῦν κομμάτι τῆς τρέχουσας εἰδησεογραφίας. Δύο δανεισμένες εἰκόνες, τρεῖς παράγραφοι πού ἀναπαράγουν μυθεύματα περί ἀνακάλυψης τῆς γραφῆς ἀπό τοὺς ἀρχαίους ἡμῶν προγόνους καί ἕνας φωτογενής τίτλος ἀποσιωποῦν πλήρως τό μόνο πραγματικό γεγονός τοῦ παρόντος, τόν θάνατο ἑνός ἐπισημοῦ.

Ἡ συνεχῆ παρουσία ἐντυπωσιοθηρικῶν παραϊστορικῶν δημοσιευμάτων ἀκόμη καί στόν μὴ περιθωριακό διαδικτυακό τύπο παρασύρει ἕνα ἀνυποψίαστο κοινό καί ὄχι ἀπλῶς τόν μικρότερο κύκλο τῶν ἤδη πεπεισμένων γιά τήν ἀλήθεια τῶν πιό ἀκραίων θεωριῶν. «Τό διάβασα στό διαδίκτυο» εἶναι ἡ δικαιολογία πού ἀκούει κανεῖς ὄλο καί συχνότερα, ἀπό ἀνθρώπους πού εἶναι διατεθειμένοι νά πιστέψουν αὐτά πού διαβάζουν σέ ἕνα μέσο πού τό θεωροῦν οὐδέτερο ἐνημερωτικό. Τό πρόβλημα ἀσφαλῶς διογκώνεται ὅταν τό μέσο μοιάζει νά διαθέτει ὄλα τά ἐχέγγυα ἐγκυρότητας. Πρὸ τριετίας, τό Ἀθηναϊκό - Μακεδονικό Πρακτορεῖο Εἰδήσεων, ἡμεπίσημος δημόσιος φορέας ἐνημέρωσης, εἶχε δημοσιεύσει μέ κάθε σοβαρότητα τά πορίσματα τῆς ἔρευνας ἑνός Ἑλληνα «ἐρευνητῆ τῶν αἰγαιακῶν γραφῶν», ὁ ὁποῖος ὑποτίθεται ὅτι ἀποδείκνυε, μέ μαθηματικά καί ἀστρονομικά μοντέλα, ὅτι οἱ Ἑλληνες

---

on4updv, τελευταία προσπέλαση 31/5/2015). Γιά τήν εἰρωνεία τοῦ πράγματος, ἄς ἐπισημάνω ὅτι σέ ἀναπαραγωγή τῆς προαναφερθείσας στή σσημ. 2 ἔρευνας γιά τή χρήση τοῦ διαδικτύου στήν Ἑλλάδα (<http://www.lifo.gr/now/digital-life/66924>, τελευταία προσπέλαση 31/5/2014), χρησιμοποιήθηκε ὡς εἰκονογράφηση ἀρχαιοελληνικό ἀνάγλυφο μέ ἄλλον ἕναν «φορητό ὑπολογιστή». Παρότι ἡ εἰκονογραφική αὐτή χρήση δέν υἱοθετεῖ φυσικά τόν ἐξωπραγματικό ἰσχυρισμό τοῦ προαναφερθέντος δημοσιεύματος τοῦ defencenet καί τῆς εὐρύτατης ἀναπαραγωγῆς του στό ἑλληνικό διαδίκτυο, εἶναι προφανές ὅτι τόν ἀπηγεῖ, στό ἐπίπεδο τοῦ εἰρωνικοῦ χαριτολογήματος.

5. «Καστοριά: δεῖτε τί ἔκρυβε ἡ λίμνη γιά 7.254 χρόνια. Ἡ ξύλινη ἐπιγραφή, τό ἄγνωστο μήνυμα καί οἱ ἀνακοινώσεις τοῦ ΑΠΘ», *Newsit*, 8/5/14 (http://www.newsit.gr/default.php?pname=Article&art_id=288063&catid=6, τελευταία προσπέλαση 31/5/2015).

Πασχάλης Πασχίδης

έπισκέπτονταν τακτικά τήν Ἀμερικὴ ἀπὸ τὴ μινωικὴ ἐποχὴ μέχρι τὰ ἑλληνιστικά χρόνια⁶.

Οἱ τρεῖς τάσεις πού περιέγραφα εἶναι ἀλληλένδετες καί ἔχουν ὡς κύριο ἀποτέλεσμα, θά ἔλεγα, τὴν αὔξηση τοῦ θορύβου. Ὁ ἀντιεπισημονικός λόγος γιὰ τὸ ἱστορικό παρελθὸν ἔχει ἀποκτήσει μεγαλύτερη αὐτοπεποίθηση λόγω τῆς πυκνότερης καί ἐντονότερης παρουσίας ὄσων τὸν διαδίδουν, ἀκούγεται πῶς δυνατὰ λόγω τῆς ἀντήχησης πού προκαλεῖ ἡ διασύνδεση τῆς κοινότητος τῶν ἰστοτόπων οἱ ὁποῖοι τὸν ἀναπαράγουν, καί, τέλος, ἀποκτᾷ μεγαλύτερο κύρος, κανονικοποιεῖται, μέσα ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἐπανάληψή του σέ δημοφιλῆ ἐνημερωτικά μέσα.

*Ὁ κύκλος κατανάλωσης τῆς γνώμης τοῦ εἰδικοῦ, ἀπὸ τὴ μανιώδη ἀναζήτηση στὴν ἀντισυστημικὴ ἐπιθετικότητα:
τὸ παράδειγμα τῆς Ἀμφίπολης*

Τὰ ἀνωτέρω φαινόμενα ἀφοροῦν γενικότερα τὸν νέο δημόσιο λόγο· ἀξίζει νὰ δοῦμε λίγο πῶς προσεκτικὰ τίς νέες τάσεις στὴ σχέση τοῦ εὐρέος κοινοῦ μέ τούς ἐπαγγελματίες τῆς διερεύνησης καί διαχείρισης τοῦ παρελθόντος. Κυρίαρχο χαρακτηριστικό στὴ σχέση αὐτὴ εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου μιὰ ἐγγενὴς ἀμφιθυμία, πού ἐκφράζεται σέ ἓνα συνεχές τοῦ ὁποῖου οἱ δύο πόλοι εἶναι ἡ μανιώδης ἀναζήτηση καί ἡ θεμελιώδης καχυποψία.

Δέν θά μπορούσα φυσικά νὰ ἐπιλέξω ἄλλο παράδειγμα γιὰ τὴ διερεύνηση αὐτῆς τῆς φαινομενικῆς ἀντίφασης ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνιακὴ περιπέτεια τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ λόφου Καστᾶ στὴν Ἀμφίπολη. Ἡ ἀνασκαφὴ αὐτὴ διεξήχθη ἐξαρχῆς ταυτόχρονα στὸ πεδίο τῆς πραγματικῆς ἀνασκαφῆς καί σ' ἐκεῖνο τῆς ἐπικοινωνιακῆς τῆς χρήσης, κατάχρησης καί κατανάλωσης. Ἄς μὴ λησμονοῦμε ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ γιὰ τὴ συγκεκριμένη ἀνασκαφὴ προηγήθηκε τῆς κυρίως ἀνασκαφῆς τοῦ ταφικοῦ μνημείου τὸ καλοκαίρι τοῦ 2014. Ἡ ἀρχικὴ ὑπόθεση ἐργασίας τῆς ἀνασκαφῆς ὅτι δέν ἀποκλείεται νὰ πρόκειται γιὰ ταφικὸ μνημεῖο τῆς Ρωξάνης καί τοῦ Ἀλεξάνδρου Δ' εἶχε διοχετευθεῖ διακριτικὰ στὸν Τύπο, ἰδίως σέ συνεντεύξεις σέ τοπικά ΜΜΕ, πολὺ νωρίτερα, ἤδη ἀπὸ τὸ φθινόπωρο τοῦ 2012⁷. Λίγους μῆνες ἀργότερα, μέ τὴ διαδικασία τοῦ χαλασμένου τηλεφώνου πού συχνὰ ἐπιβάλλει τὸν δικό της ρυθμὸ καί τὰ δικά της ἀποτελέσματα

6. «Ἀπὸ τὸ 86 μ.Χ. Ἕλληνες στὴ Β. Ἀμερικὴ», *ΑΜΠΕ*, 31/3/2012 (<http://www.amna.gr/articleview.php?id=10610>, τελευταία προσπέλαση 31/5/2015).

7. Βλ. π.χ. ρεπορτάζ σέ τηλεοπτικὸ σταθμὸ τῶν Σεργῶν (<https://www.youtube.com/watch?v=pwPK5uhePno>) ἀλλὰ καί στὴ δημόσια τηλεόραση καί τὴν ἀναπαραγωγὴ τους στὸν ἡμερήσιο τύπο (π.χ. «Στὰ ἴχνη τοῦ τάφου τῆς Ρωξάνης στὴν Ἀμφίπολη Σεργῶν», 6/10/12, στὸν ἰστότοπο τῆς ἐφ. *Πρῶτο Θέμα*, <http://tinyurl.com/py34skd>, τελευταία προσπέλαση 31/5/2015).

τα στό διαδίκτυο, ὁ Ἀλέξανδρος Δ' ἔγινε αἴφνης Ἀλέξανδρος Γ' καί ὁ τύπος καί τό διαδίκτυο πήραν φωτιά. «Βρέθηκε ὁ τάφος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου στήν Ἀμφίπολη;»⁸ ἦταν τό διαδικτυακό πόρισμα – τό ἐρωτηματικό τῶν σχετικῶν τίτλων πάντοτε παραλείπεται στήν πρόσληψη τῆς «εἰδησης».

Αὐτό ὅμως ἦταν μόνο τό πρῶτο ἐπεισόδιο· μέ τά ἐντυπωσιακά εὐρήματα τῆς ἀνασκαφῆς τό καλοκαίρι τοῦ 2014 εἶχαμε τήν κορύφωση τοῦ δράματος. Ἡ ἀνασκαφή μετακόμισε ἀπό τίς μέσα σελίδες τῶν ἐφημερίδων στά σαλόνια τῶν τηλεοπτικῶν δελτίων εἰδήσεων καί ὄλων τῶν ἐνημερωτικῶν ἐκπομπῶν, μέ καθημερινή παρέλαση εἰδικῶν πού καλοῦνταν νά σχολιάσουν μιά ἀνασκαφή σέ ἐξέλιξη καί εὐρήματα πού δέν εἶχαν μελετήσει. Ἡ ἀνασκαφή στόν λόφο Καστά μετετράπη στήν πρώτη ἀνασκαφή ἢ ἀνάγνωση τῆς ὁποίας διεξαγόταν σέ πραγματικό χρόνο, στό συνεχές παρόν τῆς τηλεοπτικῆς καί διαδικτυακῆς κατανάλωσης. Ἀπό τίς πολλές πτυχές τοῦ θέματος⁹, ἡ μόνη πού θά μέ ἀπασχολήσει ἐδῶ εἶναι ἡ πλευρά τοῦ καταναλωτή: ἀπό τά σχόλια στούς ἐνημερωτικούς ιστοτόπους μέχρι τά προσωπικά ιστολόγια καί ἀπό τά φόρουμ γενικοῦ περιεχομένου (ἐν πολλοῖς τή διαδικτυακή συνέχεια τοῦ παραδοσιακοῦ καφενείου) μέχρι τά μέσα κοινωνικῆς δικτύωσης, τό εὐρύ κοινό συμμετεῖχε ὄλο καί πιό ἐνεργά στή διαδικασία τῆς παραγωγῆς λόγου καί νοήματος γιά τά ἀνασκαφικά εὐρήματα, ταυτόχρονα ἀνταποκρινόμενο στήν πολιτική προώθησης τοῦ προϊόντος «Ἀμφίπολη» ἀπό τά ΜΜΕ ἀλλά καί συνδιαμορφώνοντάς την. Καταρχάς ἐντυπωσιάζει ὁ ὄγκος καί ἡ ἔνταση τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς. Σέ ἓνα καί μόνο φόρουμ γενικοῦ περιεχομένου, τό σχετικό θέμα συζήτησης (τό ὁποῖο ἄνοιξε τόν Αὐγουστο τοῦ 2013) περιλαμβάνει μέχρι τίς ὄρες πού γράφονται αὐτές οἱ γραμμές 12.565 ἀναρτήσεις καί εἶχε 354.143 μοναδικές προβολές¹⁰. Ἀκόμη καί ἀπό μιά

---

8. Ἀπό τά ἄφθονα σχετικά παραδείγματα, βλ. π.χ. «Βρέθηκε ὁ τάφος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου στίς Σέρρες;», 21/8/2013, πάλι στόν ιστοτόπο τῆς ἐφ. *Πρῶτο Θέμα* (<http://tinyurl.com/q96d2mg>, τελευταία προσπέλαση 31/5/2015).

9. Δέν εἶναι ἐδῶ ὁ χώρος γιά τή συστηματική καί ἀναλυτική προσέγγιση τῆς σημασίας πού μπορεῖ νά εἶχε γιά τήν πρόσληψη τοῦ ιστορικοῦ παρελθόντος ἡ ἐπικοινωνιακή διαχείριση τῆς ἀνασκαφῆς στήν Ἀμφίπολη. Πολλές ἀπό τίς πτυχές τοῦ θέματος ἔχουν ἐπισημανθεῖ σέ ποικίλα δημοσιογραφικά κείμενα. Ἔχω τήν αἴσθηση ὅμως ὅτι, πέρα ἀπό τά προφανῆ –τά ζητήματα ἐπιστημονικῆς δεοντολογίας, τήν πολιτική ἐκμετάλλευση, τίς ἀτομικές ἐπιδιώξεις, τήν ὑπερπληροφόρηση, τήν ἐμμονή μέ τίς μεγάλες προσωπικότητες πού ἐξάπτουν τό νεοελληνικό ἐθνικό φαντασιακό–, δέν ἔχουν ἀκόμη διερευνηθεῖ ἐπαρκῶς οἱ τρόποι μέ τοὺς ὁποίους ἡ ἐπικοινωνιακή καταιγίδα τῆς Ἀμφίπολης ἐπηρεάσε τήν πρόσληψη τῆς ἀρχαιολογίας ἐν γένει ἀπό τό εὐρύ κοινό, στενεύοντας τόν ὀρίζοντα, προτάσσοντας τήν ἀποκάλυψη ἀντί τῆς ἐρμηνείας, τήν αὐτονομία τοῦ εὐρήματος ἀντί τῆς ἔνταξίς του σέ ἓνα νοητό σύνολο, τήν ὀλοκληρωμένη κατανάλωσή του στούς ρυθμούς πού ἐπιβάλλουν τά 15 λεπτά δημοσιότητας ἀντί τῆς ἐλεύθερης καί ἀπροκατάληπτης ἀνάγνωσης, ἀπόλαυσης καί νοηματοδότησῆς του.

10. Phorum.gr, θέμα συζήτησης: «Μεγάλη ἀρχαιολογική ἀνακάλυψη στήν Ἀμφίπολη

Πασχάλης Πασχίδης

ἐπί τροχάδην περιδιάβαση τοῦ ὕλικου αὐτοῦ ἀναδεικνύονται συναρπαστικές μορφές πρόσληψης τῶν σχετικῶν εἰδήσεων καί τροπισμοί τοῦ σχολιασμοῦ τους. Ἀναδύονται ἀνάγλυφα, μεταξύ ἄλλων: ἡ μανιώδης ἀναζήτηση ὅλων τῶν σχετικῶν δημοσιευμάτων, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐχεγγύων ἐγκυρότητας πού μπορεῖ αὐτά νά ἔχουν, ἡ ἐξίσου μανιώδης ἀναζήτηση ἀρχαίων γραμματειακῶν πηγῶν καί ἀρχαιολογικῶν ἐπιστημονικῶν δημοσιευμάτων γιά τό θέμα καί ἡ συμπλήρωση τῶν «ἐπίσημων» αὐτῶν πηγῶν ἀπό δημοσιεύματα τοῦ Τύπου ἀλλά καί ἀπό ἀνεπιβεβαίωτες φήμες καί ὑποτιθέμενες προφορικές πληροφορίες πεδίου· ὁ ἄμεσος σχηματισμός σαφοῦς ἄποψης γιά τό «τί θά βρεθεῖ» καί ἡ ἔντονη ἀντιπαράθεση μέ ὄσους ἔχουν ἀντιρροήσεις ἢ ἐπιφυλάξεις γιά τήν ἄποψη αὐτή· ἡ ἀποτίμηση τῆς ἀξιοπιστίας συνομιλητῶν ἐντός φόρουμ καί εἰδικῶν ἐκτός φόρουμ καί ἡ κατηγοριοποίησή τους σέ ἰδεολογικές ἢ καί πολιτικές ὁμάδες βάσει τοῦ βαθμοῦ συμμόρφωσής τους μέ τήν προεπιλεγμένη ἔρμηνεία· ἡ ἀναπαράσταση τῆς ἐπιστημονικῆς διαδικασίας ἀπό χρηστες πού φτιάχνουν τά δικά τους σχεδιαγράμματα, κάνουν τούς δικούς τους μαθηματικούς ὑπολογισμούς, ἀναζητοῦν τά δικά τους ἀρχαιολογικά παράλληλα, συμπληρώνουν τά δημοσιευμένα φωτογραφικά τεκμήρια σέ προγράμματα ἐπεξεργασίας εἰκόνας, ἐκφέρουν ἄποψη καί διατυπώνουν μέ ἐξαντλητική ἀναλυτικότητα μιά οἰονεῖ ἐπιστημονική ἐπιχειρηματολογία γιά τά εὑρήματα καί τήν ἔρμηνεία τους· τέλος, ἀναδεικνύεται ἀνάγλυφα ἡ βαθιά καί ἐκπεφρασμένη μέ ἐπιθετικότητα ἀπέναντι καί στήν ἀνασκαφική ὁμάδα ἀπογοήτευση ὅταν τό εὑρημα δέν ἀνταποκρίθηκε τελικά στίς ὑψηλές προσδοκίες καί τίς ἀστήρικτες βεβαιότητες· ἡ ἀπογοήτευση αὐτή σήμανε καί τό τέλος τοῦ κύκλου κατανάλωσης τῆς εἰδησης. Ὅλα αὐτά προδίδουν ἄμεση διανοητική καί συναισθηματική ἐμπλοκή μέ τή σχετική εἰδησιογραφία καί ἐπένδυση πολλῶν ἀνθρωποπωρῶν, ὄχι μόνο γιά τήν ἐνημέρωση, ἀλλά καί γιά τήν πραγματική συμμετοχή, τήν παθιασμένη συνδιαμόρφωση τῆς ἀνάγνωσης τῶν εὑρημάτων.

Τρεῖς κυρίαρχες πτυχές τοῦ ἀνεπίσημου δημόσιου λόγου περὶ τήν Ἀμφίπολη σχετίζονται μέ τήν ἰδιαίτερος ἀμφίθυμη στάση ἀπέναντι στούς εἰδικούς. Ἡ πρώτη, ἐπαναλαμβάνω, εἶναι ἡ μανιώδης ἀναζήτηση τῆς αὐθεντίας. Ποτέ δέν εἶδαμε τόσους ἀρχαιολόγους στά τηλεοπτικά δελτία εἰδήσεων, ποτέ δέν ἐκτέθηκαν, ἀναπαράχθηκαν καί ἀναλύθηκαν τόσο πολύ οἱ ἀπόψεις τους στό διαδίκτυο. Ἡ ἄποψη τῶν εἰδικῶν ἀποτέλεσε σταθερά τήν ἀφορμή τῆς διαμόρφωσης γνώμης γιά τό εὑρημα, ἀσχέτως τῆς ἐξαιρετικά διασταλτικῆς καί αὐθαίρετης ἔρμηνείας τοῦ ποιός εἶναι εἰδικός σέ τί.

Ἡ δεύτερη πτυχή εἶναι ἡ διαμετρικά ἀντίθετη στάση, ἡ ἐγγενῆς καχυποψία πρὸς τούς εἰδικούς. Ἦδη ἀπό τή στιγμή πού ὑπῆρξαν οἱ πρῶτες κατηγορημα-

---

Σερρῶν;» (<http://www.phorum.gr/viewtopic.php?f=51&t=272952>, τελευταία προσπέλαση 31/5/2015).

τικῆς διαφεύσεις τῶν ἀνασκαφῶν καί τῆς ἐπιστημονικῆς κοινότητος γιά τό ἐνδεχόμενο νά πρόκειται γιά τόν τάφο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἡ καχυποψία στά σχόλια ἐνημερωτικῶν ιστοτόπων ἦταν καταφανής. Ἡ πορεία τῆς κλιμακούμενης καχυποψίας θά μπορούσε νά παραφρασθεῖ ὡς ἔξης: «Γιά νά τό διαψεύδουν, κάτι θέλουν νά κρύψουν. Γιατί πρῶτα ἀνακοίνωσαν ὅτι βρέθηκε ὁ τάφος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καί τώρα προσπαθοῦν νά τό μαζέψουν; Γιατί ὑποβαθμίζουν ἕνα τόσο σημαντικό εὔρημα; Ποιοί τούς ἐμποδίζουν νά τό ἀναδείξουν; Τί ὑποπτα συμφέροντα ὑπηρετοῦν;». Ὁ τάφος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἶχε ἤδη βρεθεῖ καί καμιά διάψευση δέν μπορούσε πιά νά κρύψει τήν «ἀλήθεια», πού ἀπλῶς ἀνέμενε νά λάμψει στό φῶς τῶν τηλεοπτικῶν προβολέων, ἐάν τό ἐπιτρέψουν τά σκοτεινά συμφέροντα. Ἡ καχυποψία αὐτή ἀποτελεῖ κεντρικό χαρακτηριστικό τοῦ ἀνορθόδοξου λόγου περί ιστορικοῦ παρελθόντος, ἐνός λόγου κάθε ἄλλο παρά οὐδέτερου ἰδεολογικά, καθώς συχνά ἐντάσσεται σέ ἕνα πολύ συγκεκριμένο πλέγμα ἰδεολογικῶν ἐμμονῶν μέ τήν πατρίδα, τό ἔθνος ἢ τόν ἑλληνισμό, ἀσχέτως τῆς συγκεκριμένης πολιτικῆς χροιάς πού μπορεῖ νά ἀρῆ ὁ νεοπατριωτισμός αὐτός. Ἐγγενές χαρακτηριστικό αὐτοῦ τοῦ πλέγματος ἐμμονῶν εἶναι μιᾶ ἰδιότυπη ἀντισυστημικότητα, στό πλαίσιο τῆς ὁποίας οἱ «ἐπίσημοι» ιστορικοί ἀντιμετωπίζονται ἐκ προοιμίου ὡς μέρος τοῦ ὑποτιθέμενου προβλήματος: στήν καλύτερη περίπτωση ὡς βολεμένοι κηφήνες πού ἀναπαράγουν τίς καθεστωτικές ἰδέες, στή χειρότερη ὡς ἔμμισθοι πράκτορες σκοτεινῶν κέντρων ἀποφάσεων πού ἀποκρύπτουν τήν ἀλήθεια καί ἐπιβουλεύονται τό ἔθνος.

Ἡ τρίτη, τέλος, ἐνδιαφέρουσα πτυχή τῆς στάσης πρὸς τούς εἰδικούς στή σάγκα τῆς Ἀμφίπολης (καί ὄχι μόνον), εἶναι ἡ μεταφορά τῆς ἀντιπαράθεσης στό δικό μας γῆπεδο. Ἡ ἐκθετική αὔξηση περιεχομένου στό διαδίκτυο συνεπιφέρει καί μιᾶ παραπλανητική αἴσθηση ἐμπιστοσύνης ὅσον ἀφορᾷ τήν ἐξεύρεση καί τόν χειρισμό τῶν ιστορικῶν πηγῶν. Εἶναι πιά πολύ εὔκολο γιά τόν μέσο χρήστη τοῦ διαδικτύου νά βροῖσκει ιστορικά τεκμήρια, πηγές ἐγνωσμένης ἢ ἀμφίβολης ἐγκυρότητας, καί νά ἐνισχύει τήν πεποίθησή του ὅτι οἱ ιστορικοί, ὡς γράναζια τοῦ συστήματος, περιττεύουν καί ἀποδεικνύουν τόν ὑποπτο κομπορμιισμό τους ἐάν δέν παραδέχονται τήν ἀλήθεια τῶν εὐγλωττων τεκμηρίων πού οἱ ἴδιοι ἀνακάλυψαν μέ πέντε κλίκ στήν ὀθόνη τοῦ ὑπολογιστή τους¹¹. Ζητήματα ἐπεξεργασίας ἢ ἐρμηνείας τῶν πηγῶν παραμερίζονται, συνειδητά ἢ ἀπό ἄγνοια, καί ὁ κύκλος τῆς στάσης πρὸς τούς εἰδικούς ὀλοκληρώνεται: ἀπό τίς ἀθηνιές ἐπιλέγονται ὅσες ταιριάζουν μέ τήν προαποφασισμένη ἀπό τόν χρήστη ἐρμηνεία, ἐνῶ οἱ λοιποὶ εἰδικοί ἀντιμετωπίζονται μέ ἐπιθετική καχυποψία· σέ ἕνα ἐπόμε-

11. Ἡ ἀναβίωση τοῦ μύθου τοῦ κρυφοῦ σχολειοῦ στό διαδίκτυο καί ἰδίως ἡ ἐπιμονή ὅσον ἐπιχειροῦν νά παραθέτουν «ἀδιάψευστες» ιστορικές πηγές ἀποτελεῖ ἕνα ἐξαιρετικό παράδειγμα τῆς στάσης αὐτῆς, πού ἀξίζει χωριστή πραγμάτευση ἀπό τούς εἰδικούς.

Πασχάλης Πασχίδης

νο στάδιο, ή ιστορία ως έξειδικευμένη επιστημονική διαδικασία και οί έπαγγελματίες της παρακάμπονται όλοσχερως και έτσι ή ιστορία ως αφήγημα και ό λόγος περί τήν ιστορία τίθεται, επί τής ούσίας, εκτός τής άρμοδιότητας τών ιστορικών. Σέ αυτό τό άκραιο σχήμα, ό διάλογος μεταξύ ειδικού και μή ειδικού γίνεται προγραμματικά άσύμπτωτος.

Τό άδιέξοδο τών μαχών όπισθοφυλακής και ή επιστροφή στά βασικά του έπαγγέλματος

Ποιά μπορεί νά είναι ή στάση του ειδικού άπέναντι σέ αυτές τίς μορφές του δημόσιου λόγου; Νομίζω πώς ένα πρώτο άπαραίτητο βήμα θά έπρεπε νά είναι ή άναγνώριση τής μετατόπισης του ρόλου του στή διαμόρφωση του λόγου για τό παρελθόν, ή συνειδητοποίηση δηλαδή του γεγονότος ότι ό λόγος του άποτελεί πλέον ένα πολύ μικρό ποσοστό του παραγόμενου δημόσιου λόγου για τό ιστορικό παρελθόν και ότι ή ύποτιθέμενη έγκυρότητα του λόγου του δέν είναι ούτε άυτονόητη για τό κοινό του ούτε χωρίς άντιστάσεις άπό αυτό. Υπό αυτές τίς συνθήκες, ένας πόλεμος μαχών όπισθοφυλακής θά ήταν χαμένος άπό χέρι. Πολύ άπλά είναι άδύνατον –και, τό σημαντικότερο, θά ήταν άναποτελεσματικό– νά έπεμβαίνουν οί έπαγγελματίες του ιστορικού παρελθόντος σέ κάθε δημόσια τοποθέτηση πού παραχαράσσει τά στοιχεΐα τών ιστορικών πηγών και τήν επιστημονική έρμηγεία τους ή παραβιάζει τήν ίδια τήν κοινή λογική. Έκπαιδευτικός μας ρόλος και καθήκον τής δημόσιας παρέμβασής μας δέν είναι ούτε «νά μάθουμε τόν κόσμο ιστορία» ούτε νά άντικρούουμε όλες τίς διαστρεβλώσεις και τερατολογίες πού πάντοτε ύπήρχαν και θά συνεχίσουν νά ύπάρχουν ούτε νά άποτελούμε μέρος του κύκλου κατανάλωσης του παρελθόντος ως προϊόντος. Άπό τήν άλλη πλευρά, ό άναχωρητισμός και ή επιστροφή στον έλεφαντοστέινο πύργο μας, τό καλλιμάχειο «σικχαίνω πάντα τά δημόσια», άσφαλώς δέν άποτελεί έναλλακτική έπιλογή. Οί άνθρωπιστικές έπιστήμες ύποτίθεται πώς συγκροτούν τόν άναστοχασμό μιās κοινωνίας για τή φύση της, για τό παρόν, τό παρελθόν και τό μέλλον της, άρα κάθε συνειδητή απομάκρυνση τής κοινότητας τών έπαγγελματιών ιστορικών άπό τόν δημόσιο λόγο περί του ιστορικού παρελθόντος συνιστά ήττα βάσει τών καταστατικών άρχών μας και θέτει έν άμφιβόλω τήν έπαγγελματική μας ύπαρξη.

Ό μόνος δρόμος, κατά τή γνώμη μου, θά ήταν ή επιστροφή στην πηγή του προβλήματος, στο μείζον ζήτημα τής αξιολόγησης τής πληροφορίας γενικότερα. Κρίσιμο ζητούμενο τής ιστορικής παιδείας, έν τή εύρυτάτη έννοία, γίνεται πλέον ή εκπαίδευση στην αξιολόγηση τών πληροφοριών. Ρόλος μας, πλάι στην καθημερινότητα τής δουλειάς μας αλλά όχι λιγότερο άναγκαίος άπό αυτήν, θά έπρεπε νά είναι νά προσπαθοΐμε νά διαχέονται στην κοινωνία οί μέθοδοι άνάλυσης τών πληροφοριών πού συνιστούν τόν πυρήνα του τρόπου έργασίας

μας. Στά σχολεῖα, στά πανεπιστήμια, στά μέσα κοινωνικῆς δικτύωσης, στίς κοινωνικές μας συναναστροφές, διαδίκτυακές καί πραγματικές, νά ξαναπιάσουμε μέ λίγο μεγαλύτερη ζέση τό νήμα τῆς ἐπιστημονικῆς μας ἀλφαβήτας: πῶς τεκμαίρεται μιὰ περί ἱστορίας ρήση, ποιὰ πηγὴ λέει ἀκριβῶς τί, πότε, μέ τί στόχο, μέ βάση ποιές παραδοχές, πῶς καί μέ ποιὰ θεωρητικά ἐργαλεῖα μπορεῖ νά νοηματοδοτήσῃ κανεῖς σήμερα ἓνα σύνολο τεκμηρίων, μιὰ πτυχὴ τοῦ κοινωνικοῦ βίου στό παρελθόν, νά ἐρμηνεύσῃ ἓνα ἱστοριογραφικό ἀφήγημα, κ.ο.κ. Ἄς δώσουμε λίγο περισσότερο βάρος στίς ἐπιστημονικές πρῶτες ὕλες τῆς ἱστορικῆς μας κουζίνας – τίς πηγές καί τὰ θεωρητικά ἐργαλεῖα ἀνάλυσής τους – καί ἄς βγάλουμε αὐτές τίς πρῶτες ὕλες στή βιτρίνα τοῦ μαγειρείου μας καί ἄς μὴν ἀσχολούμαστε μόνο μέ τό ὑψηλῆς αἰσθητικῆς σερβίρισμα γιὰ τοὺς ἐπαγγελματίες γευσιγνώστες. Νά θυμηθοῦμε, γιὰ νά παραμείνω στίς γαστρονομικές μεταφορές, τό κινέζικο ρητό: ἂν δώσεις σ' ἓναν ἄνθρωπο ἓνα ψάρι, θεραπεύεις τὴν πείνα του γιὰ μιὰ μέρα· ἂν τοῦ μάθεις νά ψαρεύει, τὴν θεραπεύεις γιὰ πάντα. Ἡ τουλάχιστον ἐλπίζω νά λέει κάτι τέτοιο ἓνα κινέζικο ρητό. Κάπου στό διαδίκτυο πρέπει νά τό διάβασα.

Πασχάλης Πασχίδης

Hotel Byzantium ἢ Οἱ περιπέτειες τοῦ Βυζαντίου στό διαδίκτυο

Εἶναι γνωστό τό ἀστεῖο μεταξύ τῶν Βυζαντινολόγων ὅτι ἂν εἰσάγεις στό Google ὡς ὄρο ἀναζήτησης τὴ λέξη «Βυζάντιο», σέ διάφορες γλώσσες, ἡ πρώτη δεκάδα ἀποτελεσμάτων πού θά προκύψει θά περιλαμβάνει, συχνά στίς πρῶτες θέσεις, κάποια ἀναφορά σέ ὁμώνυμο ξενοδοχεῖο. Ἡ κατάσταση αὐτὴ ἔχει βελτιωθεῖ αἰσθητὰ τὰ τελευταῖα χρόνια. Γιὰ παράδειγμα, ἂν, ἕως τουλάχιστον τό 2011, χρησιμοποιοῦσε κανεῖς ὡς ὄρο ἀναζήτησης τὴ γαλλικὴ λέξη Byzance, θά διαπίστωνε ὅτι τὴν πρώτη θέση καταλάμβανε ξενοδοχεῖο στὴν Πάτμο. Ὡστόσο, ὅταν πρόσφατα ἐπιχείρησα ξανά τὴν ἀναζήτηση, διαπίστωσα ὅτι τό ξενοδοχεῖο αὐτό ἐμφανίζεται πλέον στὴν τρίτη θέση, ἐπάνω τόσο ἀπὸ τὴ σελίδα τῆς σειρᾶς κυμβάλων Byzance Brilliant τῆς ἐταιρείας Meinel ὅσο καί ἀπὸ καταχώριση γιὰ τό ἄρωμα Byzance τοῦ οἴκου Rochas¹.

Ἡ Wikipedia ἔχει πλέον ἐπιβληθεῖ ὡς ἡ πλέον προσιτὴ καί εὐκαιρὴ πηγὴ ἐνημέρωσης, ὥστε τὰ δικά της λήμματα ἐμφανίζονται στίς πρῶτες θέσεις τῆς ἀναζήτησης. Αὐτό φυσικά δέν ἐμποδίζει ἀποτελέσματα ἄσχετα μέ τὴν ἱστο-

1. https://www.google.gr/webhp?sourceid=chrome-instant&rlz=1C1SAVU_enGR-532GR536&ion=1&espn=2&es_th=1&ie=UTF-8#q=Byzance&es_th=1 [τελευταία ἐπίσκεψη: 20/5/2016].